

עונש הולם או ציד מכשפות

בבית המשפט העליון מתרפקים על מנהיגי העבר, שמצטיירים כטהורים וצנועים לעומת השרים הנוכחיים שפועלים כביכול על קרקע מושחתת | אחרי הרשעתם של הירשזון ובניזרי, צריך להיזהר מהאבחנה השגויה הזו

חודשים ספורים לאחר כניסתי לתפקיד שר המשפטים מסר לי היועץ המשפטי מני מזוז פרטים אחרים על החקירה בעניינו של שר האוצר אברהם הירשזון. מזוז לא דרש את השעייתו או את פיטוריו, ובאותו שלב לא הייתה עילה משפטית לכך. העניין היה נתון לשיקול דעתה של המערכת הציבורית. זמן קצר לאחר מכן, ביולי 2007, התפטר הירשזון מתפקידו כשר אוצר. היה זה כמעט שנה לפני הגשת כתב האישום נגדו. דברים אלה טופחים על פני הטענה כאילו הממשלה מושחתת או מסייעת לשחיתות. עובדה היא שמהתגלו הנתונים, ולו בחלקם, לא הייתה להירשזון אפשרות

להמשיך בתפקידו, שלא לדבר על כך שבשום שלב לא נעשה ניסיון כלשהו להתערב בחקירה או בה ליכים נגדו. הירשזון הועמד לדין והורשע, והעונש שהוטל עליו הוא שקול ומתאים למכלול הנסיבות שהתגלו בעניינו.

מנגד, החלטת בית המשפט העליון בעניינו של שלמה בניזרי מעוררת שאלות. אין ספק שמדובר בהרשעה בעבירות חמורות, ובכל זאת, העונש שנגזר עליו בבית המשפט המחוזי היה שנה וחצי מאסר. החמרה בעונש אפשרית בשלב ערעור, אולם בית המשפט העליון גזר עליו ארבע שנות מאסר, כמעט פי שלושה מהעונש שהוטל במחוזי. "הקפצה" כזו בעונש חורגת מהמקובל בערעור, והשאלה היא האם זהו מסר מרתיע או שמה יפורש הדבר כתרומה לחיזוק אויורה ונבחריו מושחתת, "המדינה מושחתת", אנשי הציבור ונבחריו מושחתים גם הם, ויש לפתוח במסע ציד כללי לטיהור המחנה.

טיהור המחנה

הטיעון שלפיו מדינת ישראל מושחתת יותר ממדינות אחרות והשחיתות הולכת וגוברת, נשמע ברמה. אין תימה שרבים השתכנעו שאכן כך, חרף העובדה שלא ניתן למצוא סימוכין עובדתיים לטיעון זה, פרט לכך שכיום עומדים לדין על מעשים שבעבר איש לא העלה על הדעת שהם בגדר עבירה פלילית.

כך, למשל, מוגשים כיום כתבי אישום בשל מינויים פוליטיים, אולם מינויים כאלה היו אצלנו מאז ומתמיד. הם מקובלים במדינות מערביות רבות וגם אצלנו לא נחשבו בעבר לעבירה. העובדה שהפכו כיום נושא להליך פלילי איננה מלמדת על גידול בשחיתות אלא רק שפרשנות החוק השתנתה (אם אכן יקבע בית המשפט שיש בכך משום עבירה), היא מחמירה יותר מבעבר, ותוצאתה היא ענישה רטרואקטיבית.

אנגליה משמשת לנו מודל פעם דוגמה ומופת, אך הנה מתברר שבכנסת הישראלית מעולם לא התרחש אירוע דומה לזה שהתפרסם באנגליה בדבר ההיקף המדהים של הוצאות בלתי מוצדקות, בסכומים נכבדים מאוד, ששולמו לחברי פרלמנט לא מעטים במדינה זו. יתר על כן, מדינת ישראל היא המדינה שבה אין קל מאשר לפתוח בחקירה כנגד איש ציבור, נבחר ציבור, שר בממשלה או אפילו ראש ממשלה. בפני חקירה כזו אין כל מעצור ואין כל מגבלה. אין איש בפוליטיקה שיעז להתערב בהליך, ותמיד יימצאו לו מוחאי כפיים. ואם מתברר שההליך היה חסר שחר או שנעשו במהלכו מעשים שלא ייעשו, איש לא ייתן את הדין על כך. המאפיינים מדינות מושחתות הוא העדר יכולת להתמודד עם מעשי שחיתות. בישראל יש יכולת כזו מלוא החופניים.

השופט אדמונד לוי, שישב בראש ההרכב שדן את בניזרי, הוא בין המתרפקים על העבר הטהור כביכול והזועקים על ההידרדרות והשחיתות בימינו. חודשים רבים קודם לכן, בכג"ץ בעניין עסקת הטיעון של קצב, הוא מספר על "מציאות קשה, כמותה לא ידענו בעבר... עד לפני מספר שנים לא רב הורגלנו במנהיגים אשר נהגו בחייהם בצניעות, כמעט בסגפנות... ולביתם מיעטו לעשות, אם בכלל. מנגד, בשנים האחרונות נחשפו מקרים רבים בהם ניצלו אנשי ציבור את מעמדם ואת כוח השררה שבמשרתם כדי להטיב עם עצמם ועם מקורביהם, ולא במעט מקרים אגב עשייתם של הקופה הציבורית".

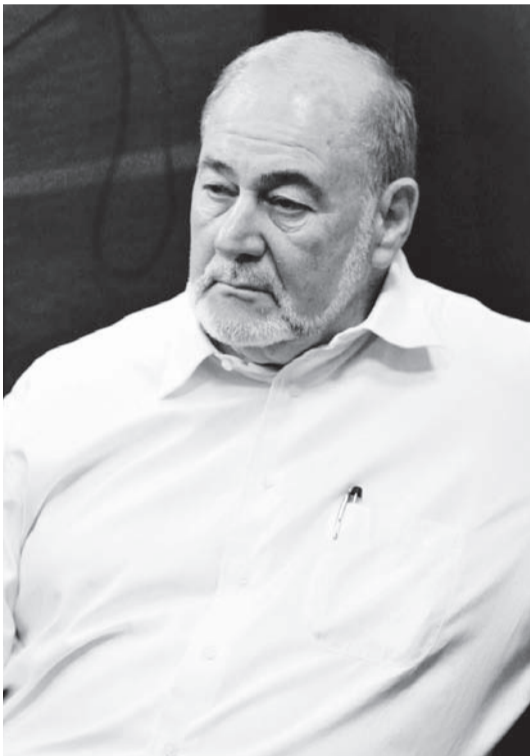
דברים אלה של השופט לוי נשאו כנראה חן בעיניו במידה שראה לנכון לצטטם במשפטו של בניזרי. מכל מקום, בעניין קצב מביא השופט רשימה של אישי ציבור שהורשעו, חלקם בעבירות שאינן קשורות בתפקידם הציבורי, הועמדו לדין או נחקרו (בלי שצוין שבחלק מהחקירות התיקים נסגרו). אולם בעוד השופט לוי מתרפק על העבר ומבכה את "השנים האחרונות", אין קושי למצוא דוגמאות מתקופות קודמות של אישי ציבור שהורשעו בעבירות חמורות ונידונו לשנות מאסר ארוכות, שלא לדבר על חקירות למיניהן. אציין עוד שמהרשימה המפורטת של השופט לוי נפקד מקומה של שופטת שהורשעה, אולי מכיוון שהיא שייכת למחנה שלגביו ראוי לעבור על הנושא בשתיקה. חסרה גם התייחסות לכך שתיקם של אישי ציבור רבים נסגר

לאחר עינויי דיין של שנים או שהם הועמדו לדין וזוכו. במסגרת סקירתו הבלתי מאוזנת של השופט לוי, והשגויה מבחינה היסטורית, נאמר אמנם שהוא מאמין שמרביתם של אלה העוסקים בעסקי ציבור עושים את מלאכתם נאמנה, אולם דברים אלה טובעים בשורה של ביטויים כוללניים בדבר "השחיתות הציבורית הגוברת" ו"כישלונות כה רבים של אנשי ציבור הם בעיני תסמינים של מחלה ואפשר של נגע". לכך מצטרפת ציטטה מישעיהו: "שריך סוררים וחברי גנבים כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים". הרושם המתקבל הוא של הטלת דופי כללי בממשלת ישראל ובשריה בשל חטאם של בורדים, ואימוץ לשון שיש בה כדי לשלהב את היצרים למסע לטיהור המחנה.

צילומים: יעל יוחנן, מיכאל קורח

בניזרי בבית המשפט. עונש שהוחמר בצורה חריגה

הירשזון בבית המשפט. עונש שקול ומתאים

צריך רק לקוות שבאווירה שכזאת עדיין ניתן יהיה לנהל הליכים הוגנים, לשמר את חוקת החפות ולא להמירה בחוקת אשם.

משפט פלילי ללא גבולות

קיים חשש שההעמדה המוצדקת לדין של הירשזון ושל בניזרי והרשעתם בעבירות חמורות בצירוף הסגנון של פסקי הדין בבית המשפט העליון יפתחו את השער לשורה של חקירות מהסוג שהיינו עדים להן בעבר ולהתעסקות בנושאים שאין מקומם בתחום המשפט הפלילי.

לפיכך ראוי לחזור ולהצביע על כך שהמשפט הפלילי מנוסח בצורה רחבה וכוללנית. אינני יודע כמה אנשים ערים, למשל, לכך שהעסקה בבחינה או בעבודת בית מהווה עבירה פלילית חמורה (השגת דבר במרמה). ברובם המקריים מוסרר העניין בדרך מינהלית (פסילת הבחינה וכו') או בהליך משמעי, אולם שום דבר איננו מונע בעד תובע להגיש כתב אישום נגד פלוני שהעתיק, על כל המשמעות שיש לכך. עבירת הפרת האמונים הולכת ומתרחבת. איש לא יודע את גבולותיה, ואת הפרשנות המרחיבה מחילים באופן רטרואקטיבי. כל מינוי של חבר מפלגה מעורר חשד, כל בקשת פרוטקציה (ואולי אף המלצה) עלולה לשמש יסוד לחקירה, ודין בהשתתפות ידיר או מכר עלול לשמש יסוד להאשמה.

אינני מבקש להצדיק את מכלול המעשים הללו, שחלקם ראוי להליך מינהלי או לדין משמעתי, אולם צריך להבין את המשמעות של משפט פלילי החורג מגבולותיו ואת העור צמה האדירה שהוא מעניק לתביעה שאין עליה למעשה פיקוח של ממש. לכך מצטרפת כמעט בהכרח תחושה של אפליה בהפעלת החוק. איש לא חולם להעמיד לדין פלילי את כל המעורבים במעשים שפורטו לעיל. התוצאה היא שהתביעה תבחר את אלה שנגרם יש להפעיל את הדין הפלילי בכל עוצמתו, ואילו רבים אחרים ייצאו פטורים בלא כלום.

המשפט הפלילי אכן חייב להתמודד עם פרשות דוגמת אלה של הירשזון ובניזרי, אולם הצורך החיוני להפעיל את המשפט הפלילי כאשר יש מקום לכך אינו צריך לעזור את עינינו בפני הסכנה הטמונה במסע "היטהרות" כללי, בפני שימוש בלתי מבוקר במשפט הפלילי ובפני חזרה לתופעה של חקירות בלתי ראויות של אנשי ציבור, הנעשות ללא אבחנה וללא גבול, בנימוק שהמדינה היא כביכול מושחתת ו"שריך סוררים וחברי גנבים כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים".